

”Jag vill ha blommig falukorv till lunch, mamma”, sjöng Hasse Alfredson på 70-talet. På ett skämtsamt sätt associerade dessa ord till ett problem vi ofta ser i dag – barn som kämpar om makten med vuxna, barn som hamnat i en ”fighterrelation”.

Vuxna med dåligt samvete ger barn för mycket makt!

ALLA HAR VI BEVITTNAT när barn börjat skrika vilt efter godis precis lagom när mamma eller pappa när snabbköpskassan och de strategiskt utplacerade godiskorgarna. Och alla har vi sett hur föräldern antingen gett upp eller börjat sätta sig till motvärn och förklara och förhandla och argumentera varför det inte är lämpligt med godis i dag.

Om det är ett barn i en ”fighterrelation” sätter barnet hårt mot hårt och efter ytterligare plågsamma utspel och scener brukar barnet vinna. Vilken mamma eller pappa vill uppfattas som en okänslig och hård förälder?

Frågan är vad detta beteende står för hos barnet och hur det uppstår.

De danska psykologerna Margot Jørgensen och Peter Schreiner skrev redan 1985 en bok om detta, *Fighterrelationen. Barns kamp med vuxna*, som förra året kom ut i sin fjärde bearbetade upplaga i Sverige. För detta tidstypiska fenomen har de myntat begreppet *fighterrelation*.

NÄR TILLVARON ÄR uppsplittrad och strukturerad i arbete, resor och allt som ska hinnas med hemma med tvätt och matlagning blir de vuxna väldigt sårbara i sin relation till barnen den lilla tid man tycker återstår för umgänge.

Dagens stressade samhälle erbjuder levnadsvillkor som är som gjorda för att skapa *dåligt samvete* hos föräldrar. Föräldrarna är ofta inte nöjda med det de tycker de har att erbjuda sina barn.

– Problemet är mycket demokratiskt fördelat, det finns i alla kretsar, ofta hos familjer som inte har några problem i övrigt, förklarar Margot Jørgensen.

I medelklassfamiljer med ambitiösa föräldrar blir barnet ett mycket viktigt projekt och barnen får stor betydelse när det gäller att bekräfta sina föräldrar som goda föräldrar. De stressade föräldrarna anstränger sig maximalt för att uppfylla behovet hos ”de stackars försummade barnen”, även på sin egen bekostnad.

JUST DEN HÖGA ambitionen sätter krokben för föräldrarna. Till exempel händer det ofta att mamman uppoftar sig själv och leker med barnet trots att hon är dödstrött efter jobbet. Barnet märker att föräldern är till hälften frånvarande men vänjer sig vid att föräldrarnas egna behov inte är något man behöver fästa någon vikt vid, mamma gör det ju inte ens själv!

Barnet kan snart bli en mästare på att aktivera de vuxnas skuld-känslor. Här ligger enligt författarna till *Fighterrelationen* en central grund till vuxnas sårbarhet inför de utspel och den utpressning som en del barn utvecklar och fastnar i. Gnäll och gråt och scener har utsikt att bli väldigt effektiva vapen för att få som barnet ”vill”.

– Men, säger Margot Jørgensen, det barnet i *fighterrelationen* får genom sina manipulationer och uppträden är uppmärksamhet i stället

för en bekräftande kontakt, som det egentligen har behov av.

– En del föräldrar vänder nästan ut och in på sig för att bekräfta barnets värde och barnet kan mobilisera en enorm energi för att få sitt värde bekräftat. Men genom att samvara med barnet blir prestation och inte lust uppnår inte barnet den ömsesidigt bekräftande kontakt han eller hon behöver. Det behovet mäts inte och barnet fortsätter därför i stället med att tvinga fram uppmärksamhet, särskilt som ju barnet också i den onda cirkel som uppstår kommer att sväva i ovisshet om det är accepterat eller inte.

ETT TYPISKT TECKEN på att det verkligen rör sig om en *fighterrelation* är att barnet faktiskt inte uttrycker affekt utan på ett utstuderat sätt är ute efter effekt, skriver författarna. Och hur märker man det? Ett exempel på det är när ett barn som är helt ”förtvivlat” genast upphör med det när han blir erbjuden en glass. ”Affekten” tar tvärt slut när barnet uppnått sitt mål. Eller barnet kan ha helt olika uppsättningar glåpord på dagis och hemma, allt efter den effekt de gör.

Alla resursstarka barn försöker sig någon gång på utpressningsmetoder, men vissa barn fastnar i denna onda cirkel, berättar Margot Jørgensen. De kan bli alldeles gräsliga att ha ”i möblerade rum” och socialt omöjliga i barngrupper. Ett sådant barn kan göra allt för att sabotera måltider, de andra barnens lek, hög-

”Barnet kan snart bli en mästare på att aktivera de vuxnas skuld-känslor.”

Fighterrelationen. Barns kamp med vuxna av danska psykologerna Margot Jørgensen och Peter Schreiner kom förra året ut i sin fjärde bearbetade upplaga i Sverige.

Relationsorienterat i Sverige

Enligt Örjan Salling, professionsansvarig på Sveriges Psykologförbund, arbetar man sedan tio-femton år oftast på ett relationsorienterat sätt på svenska barn- och ungdomspsykiatriska mottagningar (BUP).

läsning, ja alla aktiviteter för att få personalens uppmärksamhet.

– Och dessvärre blir det så att ju mera den vuxne vänder sig till barnet för att få det att sluta, desto mer kommer ju barnet i centrum, konstaterar Margot Jørgensen.

– Med den påföljd att barnet fortsätter göra precis det man vill få det att sluta med. På det sättet får barnet sin betydelse bekräftad genom den vuxnes reaktion! Och så kan den onda cirkeln upprätthållas.

I SIN PROFESSIONELLA ambition att vara *någon som förstår sig på barn* och som klarar att ta individuell hänsyn till barnen blir också dagispersonal väldigt sårbara, nämligen för andras värdering av deras kunskande. De blir benägna att vara väldigt uppmärksamma på barnens behov och söker *förstå* varför barnet i fighterrelationen är så "aggressivt" eller "olyckligt". I sin ambition att få barnet att förstå och acceptera sakskalet kan en del dagisfröknar hamna i oändliga argumentationer som barnet effektivt förlänger genom att tjafsas emot på tusen olika sätt.

Hemma fortsätter konflikterna, om vad man ska se på tv, *vad* man ska äta, *hur* man ska äta, när barnet ska gå och lägga sig, hur många godnattsagor barnet ska få höra.

Föräldrarna förtvivlar och ger upp – tänk att de fått ett så hopplöst barn! De andra dagisföräldrarna protesterar och kräver en extraresurs till det hopplösa barnet, som uppfattas som stört och aggressivt.

Barnet blir nu ofta föremål för olika diagnoser, med olika förklaringsgrunder, från neurologiska, som damp och adhd, till psykodynamiska som söker förklaringar i det förflutna eller som uttryck för familjens sätt att fungera. Båda dessa synsätt har en läsande funktion när det gäller den här problematiken, menar Margot Jørgensen. Båda har det gemensamt att de vuxna studerar och beskriver *barnet*, barnet som sådant.

– Det man missar då är att få syn på *relationen* mellan de vuxna och barnet. Man missar att få syn på den vuxnes roll och vad de inblandade vuxna gör som får fighterrelationen att fortsätta.

– Visst kan det tillfälligt ge en viss moralisk lättnad – både för föräldrar och personal – att få veta att det finns en neurologisk "orsak" till att

barnet är som det är, men det försvårar en lösning. Om man bestämmer sig för att barnet "har" damp blir det mycket svårare att göra något åt saken.

– Det är inte alltid man är medveten om att ett problem kan förstås utifrån olika psykologiska infallsvinklar och att valet av infallsvinkel är avgörande för vilka handlingsmöjligheter man får för att göra något åt problemet.

Väldigt mycket i psykologin och pedagogiken har som utgångspunkt, skriver Jørgensen och Scheiner i sin bok, att mänskliga känslor och handlingar ska förstås utifrån "orsaker". Att grubbla över *varför* Pelle är ledsen eller gjorde det och det leder inte till samma åtgärder som när man i stället funderar över *hur* man ska få honom att *sluta* vara "ledsen" eller ställa till scener.

– Det är viktigt att inte gå in med läsande diagnoser utan arbeta med förändring. På det viset blir det överflödigt att ställa någon diagnos när det gäller den här problematiken. Ser man till vad som *sker* mellan barnet och den vuxne så ger det mycket större möjligheter till att lösa problemet.

Själva arbetar Margot Jørgensen och Peter Scheiner utifrån ett så kallat relationstänkande och de har en mångårig bakgrund inom den "systemiska" eller systemteoretiska psykologin.

På Frederiksbergs Familjerådgivning utanför Köpenhamn, där Margot Jørgensen arbetar, är barn i fighterrelation det enskilt vanligaste problemet i dag. Och det har ökat på senare år.

– I en fighterrelation arbetar vi varken med att försöka förändra barnet eller den vuxne utan det är de vuxna som ska lära sig förändra sin *relation* till barnet och sitt sätt att reagera på barnet.

– Men det är inte lätt att se vad man själv gör i en relation så man kan behöva hjälp eller handledning. Men vi är glatt överraskade över hur många föräldrar, förskolepedagoger och lärare som genom att läsa vår bok själva har kunnat lösa upp en fighterrelation.

– Men gör man ingenting förvärras det. Om man inte lyckas stoppa fighterbeteendet så är det risk för att

det inte går de här barnen så väl i livet. De kan hamna utanför samhället och gå över gränsen till kriminalitet om det går illa. Så det är väldigt viktigt att man får stopp på det.

Det viktigaste är att bli medveten om de sårbarheter som barnet kunnat spela på. Det är alltid svårt att själv se hur man beter sig i olika situationer, därför kan det vara bra, påpekar Margot Jørgensen, att ta varandra till "sparringpartner" och hjälpa varandra att se hur man fastnar på barnets alla krokare.

– Många problem skulle lösas i skolan om man tog hjälp av varandra för att se vad det är som sker mellan barnet och en själv, menar hon.

PÅ HENNES familjerådgivning hjälper man föräldrar och personal att förutse och föregripa vilka situationer och scener som kommer att inträffa. I stället för långa palavrer kanske den vuxne nästa gång bara säger "jaså"! Och man kan visa på olika sätt att man förstår vad barnet håller på med: "du tror visst att du kan få det och det om du kallar mig jävla kärring". Och i stället för att vända all uppmärksamhet mot barnet som bråkar kan man börja vända sig mot den som *inte* bråkar.

Det som händer är att även barnet blir oerhört befriat. När scenerna inte biter längre tvingas barnet företa sig något annat och frångå sina manipulativa strategier. Och han eller hon får nya erfarenheter, inte minst av positiv och ömsesidigt bekräftande kontakt, vilket sedan kan få i gång en positiv cirkel.

Margot Jørgensen känner inte till den finländske hjärnforskaren Matti Bergström och hans syn på barnet som "den sista slaven", men att barn skulle ha för lite makt i dag är inget hon skriver under på.

– Nej, det är snarare tvärtom så att barn får bestämma och ta ansvar för förhållanden som de vuxna borde ta ansvar för, samtidigt som barnen blir servade på områden som de utvecklingsmässigt sett skulle må bra av att få klara själva.

– Från att tidigare ha haft en *auktoritär* barnuppfostran har vi vänt på det hela. Men det finns många situationer där vuxna måste kunna vara resoluta. Man uppnår inte lugn och ro om man ger sig in i långa förhandlingar om lugn och ro.

text: Kerstin Lööv